

УДК 330.322.334.716

О.Л. КАНІЩЕНКО, Н.М. ЧУПРИНА

ДИНАМІКА ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ХІМІЧНОЇ ТА НАФТОХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпропетровськ

Досліджено особливості життєвого циклу інвестиційних ресурсів підприємств хімічної та нафтохімічної промисловості та виявлено фактори динаміки витрат на різних етапах їх формування і використання.

Постановка проблеми

Формування інноваційної моделі розвитку економіки України потребує удосконалення інвестиційного потенціалу суб'єктів підприємництва, що передбачає забезпечення ефективного і збалансованого розвитку економічних систем, зокрема, через створення сприятливого інвестиційного клімату і розробку ефективних інвестиційних стратегій підприємства, що забезпечують інтенсивний розвиток підприємництва завдяки суттєвому підвищенню продуктивності праці і результативності виробничо-комерційних процесів.

Інвестиційний потенціал є втіленням унікальної комбінації наукових, виробничих і комерційних ресурсів підприємства, які, знаходячись на різних стадіях власного життєвого циклу, формують інтегрований за якісними і кількісними параметрами життєвий цикл інвестиційних ресурсів. Це зумовлює необхідність, по-перше, ретельно вивчати динаміку розвитку факторів виробництва та інвестиційної діяльності, зокрема, основні фонди, кадровий склад, техніку та технологію виробництва тощо, а, по-друге, досліджувати тенденції розвитку інвестиційного клімату, який впливає на цю динаміку і сприяє формуванню нової парадигми економічного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Метою статті є виявлення факторів ефективного використання інвестиційних ресурсів з урахуванням особливостей їх динаміки і параметрів розвитку на різних стадіях їх життєвого циклу.

Аналіз останніх досліджень і результатів

У вітчизняній науковій літературі питання розвитку інвестиційної діяльності, зокрема проблем ефективного використання інвестиційних ресурсів, висвітлюються в роботах В. Гаврилюка, В. Євтушевського, С. Ілляшенка, О. Каніщенко, А. Старостіної, О. Ступницького, Д. Черваньова,

З. Шершньової та інших. Ця проблематика розглядається в дослідженнях багатьох зарубіжних авторів, зокрема в працях Р. Акоффа, І. Ансоффа, В. Барда, Дж. Грейсона, Дж. Кейнса, Ф. Моділіані, Г. Мінцберга, К. О'Дейла, М. Портера, П. Самуельсона, Дж. Сороса, А. Стрікланда, А. Томпсона, А. Чандлера, І. Фішера, М. Фрідмана та ін. Разом з тим у сучасній науковій літературі по суті не існує цілісного дослідження проблем формування інвестиційної діяльності підприємств промисловості, недостатньо повно розкрито причинно-наслідкові залежності та наслідки формування і розвитку інвестиційного потенціалу,

Експериментальна частина

Однією з найважливіших цілей промислових підприємств України на сучасному етапі є забезпечення перманентного залучення інвестиційних ресурсів. Це передбачає виконання подвійного завдання:

1 — пошук інвестиційних ресурсів, який полягає в залученні коштів іноземних і вітчизняних інвесторів, а також реінвестованого власного прибутку. Підприємства можуть стимулюватись пільгами, підпадаючи під дію Закону України «Про режим іноземного інвестування» [1], але при цьому держава буде дотримуватись стратегії активного втручання, децентралізованого регулювання, а за умов нарощування нових потужностей може впроваджувати до змішаного інвестування.

2 — успішну реалізацію інвестиційного проекту на основі впровадження нових технологій, виробництва нових продуктів, нарощування і модернізації потужностей тощо.

Важливим аспектом функціонування підприємств хімічної та нафтохімічної промисловості, їх подальшого розвитку, освоєння нових технологій і конкурентоспроможних продуктів є вдала

Індекси приросту продукції підприємств промисловості за видами промислової діяльності
(у відсотках до попереднього року)

Вид промисловості	Роки					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Добувна	4,4	5,8	2,7	-2,4	-10,7	+3,7
Обробна	3	6,3	11,7	-3,2	-26,6	+13,9
Металообробна	-1,5	8,9	8,3	-11,6	-26,6	+12,2
Машинобудування	7,1	11,8	28,6	8,6	-45,1	+36,1
Хімічна та нафтохімічна	9,8	3,2	6,2	-6,2	-23,2	+22,5
Коксохімія та нафтопереробка	-13,4	-12,1	3,3	-15	-3,4	-0,2

Примітка: джерело [3].

інвестиційна стратегія. В Україні сьогодні капіталовкладення не завжди забезпечують рівноцінне збільшення обсягів виробництва (табл. 1) [2].

Механізм реалізації інвестиційних проєктів у хімічній галузі може здійснюватися за допомогою як довгострокового фінансування інвестиційних проєктів, зокрема, шляхом стратегічних інвестицій, реалізація яких розрахована на багато років і має певні особливості розвитку життєвого циклу, так і короткострокових кредитів, характеризованих специфічними параметрами життєвого циклу, не є визначальними у інвестиційній стратегії підприємства, але дозволяють отримати підприємству ресурси для досягнення короткострокових інвестиційних результатів. Це вимагає поглиблення і удосконалення управлінських функцій за рахунок комплексного та збалансованого використання інвестиційних ресурсів, залучених підприємством на короткостроковий і довгостроковий період. Згодом, управлінські функції, змінюючись і корегуючись на різних стадіях життєвого циклу інвестиційних ресурсів, розширюються і створюють умови для застосування комплексних стратегій формування і ефективного використання інвестиційного потенціалу.

Інвестиції мають важливе значення у здійсненні нововведень на промисловому підприємстві, вони забезпечують його оновлення та розвиток. Інвестиційна стратегія включає пошук та залучення інвестиційних ресурсів. Зрозуміло, що при формуванні раціональної структури джерел інвестиційних ресурсів необхідно визначати оптимальне співвідношення власних і залучених коштів, що забезпечує максимальну віддачу від капіталовкладень.

Так, для хімічної галузі основними джерелами зовнішнього інвестування виступають:

— заощадження (суб'єктів підприємництва та населення). Механізм залучення заощаджень повинен базуватись на засадах і цілях реалізації інвестиційної стратегії підприємства і за умов існування інвестиційний потенціал внутрішнього ринку ще є достатнім [4,5];

— інвестиційні ресурси самого підприємства. Серед джерел самофінансування основним є прибуток [6], у т.ч. прибуток від оренди. Втім, не

весь прибуток може бути спрямований на інвестиції, зокрема та його частка, що спрямовується на сплату обов'язкових податків;

— амортизаційні фонди, які вимагають вдосконалення амортизаційної політики, посилення її стимулюючого значення в оновленні основних фондів.

Активне залучення і ефективне використання інвестиційних ресурсів стає можливим при наявності обґрунтованого розподілу організаційно-управлінських зусиль суб'єктів інвестиційного процесу, що стає можливим лише за умов ідентифікації параметрів життєвого циклу інвестиційних ресурсів. Кожне підприємство може мати так звану інвестиційну потужність, яку можна визначити як сукупність ресурсів (матеріальних та нематеріальних), що необхідні підприємству для досягнення цілі при переході підприємства на інший рівень розвитку за допомогою застосування стратегій, тобто мається на увазі збільшення обсягів виробництва та обсягів капіталу (як основних фондів так і обігових коштів). Інвестиційна потужність підприємства визначається параметрами (показниками) розвитку підприємства на різних етапах його розвитку від початку реалізації інвестиційного проєкту (вихідної точки життєвого циклу) до оцінювання кінцевих результатів, тобто віддачі від інвестицій (кінцева точка розвитку життєвого циклу).

Результати дослідження

Як і всі товари, інвестиційні ресурси в процесі їх використання набувають форми товару і мають життєвий цикл, який може складатися з декількох стадій, які характеризують той чи інший етап формування, розміщення, використання та оновлення інвестиційних ресурсів для започаткування наступного інвестиційного циклу.

Життєвий цикл інвестиційних ресурсів доцільно визначати за рівнем якісної (управлінський досвід, взаємозв'язки, техніка та технологія) і кількісної (обсяги та структура інвестицій) зацікавленості суб'єктів ринку — донорів та реципієнтів. Тривалість інвестиційного циклу залежить від динаміки факторів ринкового середовища та внутрішніх чинників розвитку підприємства і може розподілятися на певну кількість стадій, кількість яких виз-

начається особливостями дослідницьких підходів [7].

В умовах необхідності формалізації інвестиційного процесу доцільним є виділення наступних його стадій:

1 – стадія формування інвестиційних ресурсів, на якій відбувається ідентифікація потенційних інвесторів, їх соціально-правові зобов'язання, якісна і кількісна структура інвестиційних ресурсів;

2 – стадія впровадження інвестицій, що передбачає факторний аналіз умов інвестування, подальшого виробництва, та внаслідок інтенсифікації інвестиційних процесів;

3 – стадія стабілізації інвестованого капіталу, що характеризується параметрами реалізації капіталовкладень;

4 – стадія завершення інвестиційного циклу завершає процес формування, і використання інвестиційних ресурсів, тим самим закладаючи бази нового циклу.

Коли інвестиційні ресурси тільки готуються до застосування вони фактично збиткові тому що ресурси є, а віддачі від них немає. Розробка та вивчення життєвого циклу інвестиційних ресурсів необхідна для стратегії формування інвестиційного потенціалу промислових підприємств (рисунк).

Після визначення сутності життєвого циклу інвестиційних ресурсів як продукту, що реалізується в процесі інвестицій визначена залежність життєвого циклу товару від життєвого циклу інвестиційних ресурсів. Під час розробки інвестиційної стратегії на промислових підприємствах потрібно чітко усвідомлювати, на яких стадіях життєвого циклу знаходяться товари, які виробляє підприємство. І вже виходячи з цього, будувати свою інвестиційну стратегію.

Розширюючи поняття кругообігу інвестицій, яку запропоноване Б. Луців та В. Бард, можна зазначити, що нульовим циклом реалізації інвестиційного проекту є пошук інвесторів, які, поперше, мають достатній для даного інвестиційного

проекту інвестиційний ресурс, а, по – друге, бажають їх інвестувати у конкретне підприємство [8]. Тому, з функціональних позицій життєвий цикл інвестиційних ресурсів можна розглядати у двох вимірах:

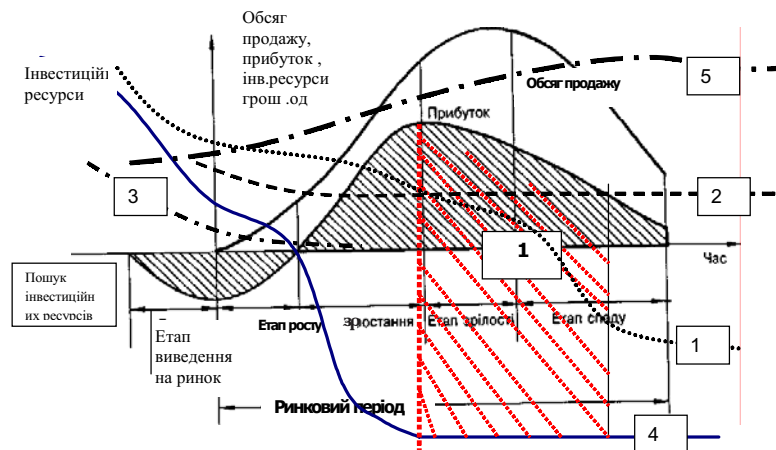
– інвестиційні ресурси (1) (свої та залучені), які були використані повністю для втілення інвестиційного задуму в життя (перші три етапи);

– інвестиційні ресурси (2), які будуть отримані внаслідок реалізації інвестиційного проекту, тобто прибуток, який не тільки покриє всі витрати пов'язані, з розробкою та реалізацією продукції, а навіть перевищить їх.

В табл. 2 розглядається динаміка витрат на різних стадіях життєвого циклу інвестиційних ресурсів, яка приведена на прикладі основних показників роботи підприємства (R&D, маркетинг, використання інвестиційних ресурсів, доходів) в залежності від етапів життєвого циклу інвестиційних ресурсів.

На першому етапі наукові дослідження максимізуються в процесі обґрунтування інвестиційного проекту і прийняття управлінського рішення стосовно доцільності, обсягів, термінів і цільового призначення інвестицій. Розпочинається маркетингове підтримування інвестиційних проектів в частині моніторингу ринкової кон'юнктури та пошуку інвесторів. Використання інвестиційних ресурсів ще не розпочалося, насамперед, це визначається специфікою роботи самого підприємства та особливостями ринкового середовища. Доходів від інвестицій підприємство не отримує.

На другому етапі дослідницька фаза завершується, і підприємство отримує інвестиційний поштовх для удосконалення або розширення виробництва, що, у свою чергу, робить необхідними максимізацію маркетингового підтримування інвестиційних проектів в частині досліджень умов реалізації всіх етапів інвестиційного проекту з метою виявлення або створення конкурентних переваг та лідируючих позицій на ринку. За умов ефективної

Взаємозв'язок життєвого циклу товарів та інвестиційних ресурсів: 1 – динаміка фінансових проявів; 2 – динаміка натурально-речових товарів; 3 – динаміка послуг; 4 – динаміка інтелектуальної складової; 5 – динаміка досвіду управління

Динаміка витрат на різних етапах життєвого циклу інвестиційних ресурсів

Оціночні параметри стадій життєвого циклу інвестиційних ресурсів	Етапи життєвого циклу інвестиційних ресурсів			
	1-й етап: формування інвестиційних ресурсів	2-й етап - впровадження інвестицій	3-й етап – стабілізації інвестованого капіталу	4-й етап – завершення інвестиційного циклу
Наукові дослідження і обґрунтування інвестиційних проєктів (R&D)	max	↓	–	–
Маркетингова підтримка інвестиційних проєктів	↑	max	↓	–
Використання інвестиційних ресурсів	–	↑	max	↓
Доходи (фінансові надходження) від інвестицій	–	↑	max	↓

маркетингового підтримування та якості проведених R&D розпочинається втілення інвестиційних завдань, що дають першу віддачу від інвестицій і забезпечують перші фінансові надходження.

Характеристикою третього етапу є відсутність наукових досліджень, зниження маркетингової підтримки інвестиційних проєктів, що супроводжується максимальним використанням інвестиційних ресурсів на потреби виробництва. Наявність попиту дає можливість максимізувати фінансові надходження, відбувається зростання прибутковості проєкту та розпочинається процес відновлення вкладеного інвестиційного капіталу.

Аналіз четвертого, завершального етапу інвестиційного циклу вказує на те, що наукові дослідження та обґрунтування інвестиційних проєктів, а також маркетингове підтримування інвестиційних проєктів практично завершуються і кошти на ці заходи більше не витрачаються. Завершується обсяги вкладених в проєкт інвестиційних ресурсів, фінансові надходження від інвестицій знижуються. На цьому етапі інвестиційні ресурси повинні повністю відновитися, рентабельність інвестицій повинна бути не менше запланованого значення.

Наприкінці останнього, четвертого, етапу розпочинається новий життєвий цикл інвестиційних ресурсів, який характеризується їх відновленням і подальшим зростанням. Інвестиційні ресурси повністю відновлюються, і підприємство починає заробляти прибуток, з якого у подальшому будуть фінансуватись майбутні інвестиційні проєкти.

Висновки

Таким чином, дослідження життєвого циклу інвестиційного ресурсів промислового підприємства полягає у визначенні основних факторів його створення, удосконалення і використання з метою створення стратегічних і оперативно-тактичних переваг в умовах конкурентно напруженого ринкового середовища. Це стає можливим у результаті використання етапів розвитку інвестиційних ресурсів, виявлення стимулюючих і стримуючих факторів їх

формування та використання на основі розробки обґрунтованих інвестиційних стратегій, що є важливою умовою ефективного розвитку підприємств хімічної промисловості.

Використання матриці взаємозв'язку параметрів функціонування промислового підприємства та життєвого циклу інвестиційних ресурсів дозволило виділити чотири етапи життєвого циклу інвестиційних ресурсів: формування інвестиційних ресурсів, впровадження інвестицій, стабілізація інвестованого капіталу, завершення інвестиційного циклу. Це забезпечує ефективне управління інвестиційними ресурсами на всіх етапах їх формування і реалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про режим іноземного інвестування"
2. Річні звіти Державної комісії цінних паперів та фондового ринку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ssmc.gov.ua/emis.aspx?AspxAutoDetectCookieSupport
3. Індеси промислової продукції // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
4. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств: монографія / С.М. Ілляшенко, О.А. Біловодська. – Суми: Університетська книга, 2010. – 281 с.
5. Прохорова Н. Диверсифікація в інвестиційній стратегії корпорації // Інвестиційна стратегія сталого розвитку: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конф. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – Т.І. – С. 92-93.
6. Гуткевич С.О. Інвестування: теорія і практика. – К.: Видавництво Європейського університету, 2006. – 234 с.
7. Гаркавенко С. Маркетинг. Підручник. – К.: Лібра, 2008. – 720 с.
8. Луців Б. Банківська діяльність у сфері інвестицій. Підручник. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2006. – 320 с.

Надійшла до редакції 5.12.2011